

‘बाँच्ने एउटा जिन्दगी’ उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन

११३

शोधार्थी

लक्ष्मी खतिवडा

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिक वर्ष: ३५ (२०७१/०७२)

त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९-२-२१८-९७-२०१०

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क : २१८००१७ (२०७२)

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त प्रस्तुत शोधपत्र

शोधपत्र पेस गरेको मिति

वि.सं. २०७४।१२।०२

इ.सं. १६।३।२०१८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली शिक्षा विभाग

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

शोधपत्र भाइभा भएको मिति

वि.सं. २०७५।१।०५

इ.सं. १८।४।२०१८

प्रतिबद्धता पत्र

म शोधार्थी लक्ष्मी खतिवडा यो प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछु । शोधपत्र कहीं कतैबाट साभार गरिएको छैन । यदि कहीं कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबैखाले परिणामहरूको सामना गर्ने प्रतिबद्धता गर्दछु । कुनै स्रष्टाका सामग्री हुबहु सारेको स्थानमा गर्ने टिप्पणीको प्रयोग गरिएको छ । तसर्थ यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

वि.सं.: २०७५।०१।०४

इ.सं. : १७ अप्रिल, २०१८

शोधार्थी

लक्ष्मी खतिवडा

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्थापित : २०४५

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

२०२५ - ५८१३००

५८००६४

प.सं.
च.नं.

मिति:

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत, इटहरी एमएड दोस्रो वर्षकी विद्यार्थी लक्ष्मी खतिवडाले नेपाशि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो। प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित तहका निमित्त उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु।

वि.सं. : २०७४।१२।०४

इ.सं. : १८ मार्च, २०१८

.....
सहप्रा. नवीनकुमार शर्मा

शोध निर्देशक

नेपाली शिक्षा विभाग

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

कृतज्ञता ज्ञापन

अनुसन्धान कार्य आफैँमा एक जटिल कार्य हो । यस्तो जटिल कार्यलाई सु-सम्पन्न गर्न मेहनत, विश्वास, साहस र सहयोगको खाँचो पर्दछ । त्यसमा पनि पाश्चात्य साहित्यमा मौलाएको शैलीविज्ञान शीर्षकमा खोज अनुसन्धान गर्न कडा मेहनत र अरूको सहयोगको अवश्यकता त भन अपरिहार्य देखिन्छ । त्यसैले कुनै पनि कृतिमा प्रयुक्त भाषाशैलीको विश्लेषण नगरेसम्म उक्त कृतिको वास्तविक मूल्याङ्कन हुँदैन । शिक्षा विभागअर्न्तगतको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाशि ५९८ को प्रयोजनका लागि 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न एकलै सम्भव नहुने भएकाले यस्तो जटिल कार्यमा शीर्षक चयनदेखि लिएर शोधपत्र तयार पारून्जेलसम्म निरन्तर सहयोग एवम् निर्देशन दिनुहुने जनता बहुमुखी क्याम्पसका नेपाली विभागका गुरु श्री नवीनकुमार शर्माप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी यस क्याम्पसका नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी जनता बहुमुखी क्याम्पसका शिक्षाशास्त्र सङ्काय प्रमुख, क्याम्पस प्रमुख एवम् क्याम्पस परिवारप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

उक्त शोधपत्र तयार पार्नका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने पुस्तकालय परिवार साथै मेरा मित्रहरूप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी टङ्कणमा सहयोग गर्नुहुने सौजन्य डेस्कटपकी मैया बराललाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसैगरी मलाई प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्णमा हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि जनता बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्काय अर्न्तगत नेपाली शिक्षा विभागमा पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

लक्ष्मी खतिवडा

शोधसार

- शोधपत्रको शीर्षक : 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन
- शोध निर्देशक : नवीनकुमार शर्मा
- शोधार्थी : लक्ष्मी खतिवडा
- क्याम्पस विभाग : जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी, नेपाली शिक्षा विभाग
- शैक्षिक वर्ष : २०७१/०७२
- पृष्ठ सङ्ख्या : ६१
- अध्याय सङ्ख्या : पाँच
- समस्या कथन : 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययनको बनोट र अवस्थाको अध्ययन गर्नु समस्याको कथन रहेको छ ।
- उद्देश्य : 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययनको बनोट र अवस्थाको विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।
- शोधविधि : पुस्तकालयीय अध्ययन विधि र वर्णनात्मक एवं विश्लेषणात्मक विधि
- निष्कर्ष : यो उपन्यासमा राणा शासनकालमा सामान्य मानिसले भोग्नुपरेको समस्या र शिक्षादीक्षामा भएको पक्षपातसम्बन्धी चर्चा गरिएको छ ।

विषय सूची

विषय	पृष्ठ सङ्ख्या
अध्याय एक : परिचय	
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व	२
१.४ अध्ययनका उद्देश्यहरू	३
१.५ अध्ययनको परिसीमा	३
१.६ पारिभाषिक शब्द	४
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना	
२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	५
२.२ पूर्वकार्यको उपयोगिता/कार्यान्वयन	७
२.३ सैद्धान्तिक संरचना/आधार	९
२.३.१ कथानकको विकासक्रम	९
२.३.१.१ चिनारी	१०
२.३.१.२ सङ्घर्ष विकास	१०
२.३.१.३ चरण	१०
२.३.१.४ सङ्घर्षह्रास	१०
२.३.२ पात्र/चरित्रको वर्गीकरण एवम् विश्लेषणका आधार	१०
२.३.२.१ लिङ्गका आधारमा	११
२.३.२.२ कार्यका आधारमा	११
२.३.२.३ प्रवृत्तिका आधारमा	११
२.३.२.४ स्वभावका आधारमा	११
२.३.२.५ जीवनचेतनाका आधारमा	११
२.३.२.६ आसन्नताका आधारमा	१२
२.३.२.७ आबद्धताका आधारमा	१२
२.३.३ कृति विश्लेषणको शैलीवैज्ञानिक आधार	१२
२.३.३.१ साहित्यिक संरचना	१२
२.३.३.२ भाषिक संरचना	१३
२.३.३.३ शैली	१४
अध्याय तीन : अध्ययनको प्रक्रिया/विधि	
३.१ अध्ययनको संरचना	१८
३.२ जनसङ्ख्या र नमुना	१८

३.३ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन	१८
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	१९
३.५ तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया	१९

अध्याय चार : नतिजा/परिणाम

४.१ उपन्यासको कथावस्तुको विश्लेषण	२०
४.१.१ कथानक	२०
४.१.२ 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको कथानकको विकासक्रम	२६
४.१.३ पात्र र चरित्र	३२
४.१.४ 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासका पात्रहरूको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन	३२
४.१.५ चयनका आधारमा 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको विश्लेषण	४३
४.१.५.१ शब्द चयनका आधारमा 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यास	४३
४.१.५.२ कार्यका आधारमा शब्द चयन	४७
४.१.६ विचनलका आधारमा 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको विश्लेषण	५५
४.१.६.१ विचलन	५५
४.१.६.१.१ कोशीय विचलन	५५
४.१.६.१.२ व्याकरणिक विचलन	५६
४.१.६.१.३ ध्वनि प्रक्रियात्मक विचलन	५७
४.१.६.१.४ भाषिक विचलन	५७
४.१.७ समानान्तरताका आधारमा 'बाँच्ने एउटा जिन्दगी' उपन्यासको विश्लेषण	५८
४.१.७.१ बाह्य समानान्तरता	५८
४.१.७.२ आन्तरिक समानान्तरता	५९
४.२ छलफल/व्याख्या	६०

अध्याय पाँच : निष्कर्ष, सुझाव तथा उपयोगिता

५.१ सारांश	६१
५.२ निष्कर्ष	६३
५.३ सुझाव	६४
५.४ उपयोगिता	६५
५.४.१ नीतिगत उपयोगिता	६५
५.४.२ कार्यान्वयन तह	६६
५.४.३ आगामी अनुसन्धानका लागि शीर्षक	६७

सन्दर्भसूची